

שינוי (1)

התקווה

למילה 'שינוי' הד בלבנו. אחד מצליליה נוגע לשאלת הלגיטימיות שלה ויותר עמוק: להתכנות שלה. האם שינוי הוא אפשרי? לפני ששואלים: אם הוא טוב או רע, מתי ולמה - האם הוא בכלל אפשרי? משהו על ענין זה בשורות הבאות:

מדרש תנחומא פרשת תזריע

טורנוסרופוס - קווינטוס טיניאוס רופוס
 [מחצית ראשונה של המאה שניה לסה"נ]
 היה נציב רומא ביהודה בתקופת מרד בר כוכבא. בזמן המרד היה אחראי על הריגת רבבות יהודים ושעבוד אדמות תושבי הארץ היהודים. לפי המסופר בתלמוד התווכח עם רבי עקיבא והתגלה כפילוסוף ולא רק כמצביא ומדינאי.

מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא איזו מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם? אמר לו: של בשר ודם נאים. אמר לו טורנוסרופוס: הרי השמים והארץ, יכול אדם לעשות כיוצא בהם? אמר לו רבי עקיבא: לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות, שאין שולטין עליו, אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם. אמר לו:

למה אתם מולין? אמר לו: אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם משל הקב"ה. הביא לו רבי עקיבא שבלים וגלוסקאות [=לחמניות]. אמר לו: אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם. אמר לו: אין אלו נאים יותר מן השבלים? אמר לו טורנוסרופוס: אם הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו? אמר לו רבי עקיבא: ולמה שוררו [=חבל הטבור] יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו? ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקב"ה את המצות לישראל, אלא לצרף אותם בהם ולכך אמר דוד (תהלים יח) כל אמרת ה' צרופה:

מהי השקפת עולמו של טורנוסרופוס? האם היא השקפת עולם דתית? האם השקפת עולם דתית תזדהה עם עמדתו של טורנוסרופוס? איך יתכן שרבי עקיבא לא מזדהה איתה? האם השקפתו דתית? מהן שתי העמדות הדתיות הבסיסיות הנרמזות במחלוקת? לשון אחרת: השקפתו של מי אופטימית יותר? שימו לב להארתו של ספר החינוך הכותב בסיום ביאורו לטעם מצוות המילה:

מצוה ב

והעם הנבחר חפץ השם יתברך להשלים תכונתו, ורצה להיות ההשלמה על ידי האדם, ולא בראו שלם מבטן, לרמוז אליו כי כאשר תשלום צורת גופו על ידו, כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולותיו: לרעיון שורש ורמוז בתיאור השלמת הבריאה. פרשנים שונים העירו על כך שהפסוק החותם את הבריאה סתום:

ספר החינוך הוא תיאור של כל המצוות המופיעות בתורה לפי מניינו של המחבר. מה שמייחד ספר זה מחבריו לסוגה בין השאר הוא הקפדו לתת גם את טעם המצווה בלשונו: שורש. זמן חיבורו שלהי המאה ה-13. מחברו לא ידוע ויתכן הוא רבי אהרן הכהן.

בראשית ב ג

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ
כִּי בּו שְׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

מה פירוש ברא לעשות? הפירוש המפורסם מנוסח בין השאר בדרך הבאה:

שפתי כהן [ר' מרדכי כהן מגורי האר"ן] בראשית א א

וזהו אשר ברא א-להים לעשות שלא תושלם העשיה אלא על ידי בשר ודם, וזהו פירוש לעשות ולא עשה אלא הניחה לבשר ודם להשלימה שהיא המילה, שאין נקרא הישראלי שלם אלא על ידי המילה, ואפילו האילנות כשעושין מאליהן לא יעשו פירות ואם יעשו פירות לא יהיו טובים אם לא ישתלו אותו או ירכיבוהו, ואפילו הכסף והזהב והאבנים טובות גמר עשייתם על ידי בשר ודם, ולכך אמר אשר ברא א-להים בשביל שברא העולם בשם א-להים ולכך לעשות על ידי בשר ודם. וחז"ל בהרבה מקומות אמרו כאילו נעשה שותף להקב"ה. ולכך נברא בב' שהבי"ת היא חשבון שנים ל ש ו נ ש י נ ו י, ולכך נברא אדם דו פרצופין:

המילים האחרונות מרמזות למדרש מופלא [ראו בסמוך], שהפרשן הנ"ל קובע את האורנטציה שלו. מה [לאור עיונכם במדרש] הפירוש אומר על זוגיות?

מדרש תהילים קלט

אחור וקדם צרתני. דו פרצופין נבראו, (פיל' שני פנים). כך היה אדם הראשון, מאחוריו היה צורת חוה. וכן הוא אומר, (בראשית ב, כב) ויבן ה' א-להים את הצלע. לכך נאמר, אחור וקדם צרתני וגו'...

להעמקת הבירור, במחלוקת בין רבי עקיבא לטורנוסרופוס, עיינו במקור הבא. שימו לב למשותף בין שני הוויכוחים.

בבא בתרא דף י

וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: אם א-להיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם? אמר לו: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. אמר לו: [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם. אמשול לך משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עליו? ואתם קרוין עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים. אמר לו רבי עקיבא: אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרוין בנים דכתיב בנים אתם לה' א-להיכם. אמר לו: אתם קרוים בנים וקרוין עבדים. בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום...

מה מוסיף הוויכוח השני על הראשון? להיכן מתפשטת השקפת העולם של רבי עקיבא? על מנהג של מאות רבות של שנים כל תפילה מתפילות היום נחתמת ב'עלינו לשבח'. תפילה זו שיש המייחסים אותה ליהושע בן נון כוללת בתוכה את המילים הבאות:

ועל כן נקנה לך ידוד א-להינו לראות מהרה בתפארת עגד.
להעביר גלולים מן הארץ. והאילים פרות יפרתון.
ליתן עולם בם כותש י...

רעיון זה שזכה להד ולגלגול ולא לפי הופעות בעולם היהודי ובמהלך ההיסטוריה שלו זוכה לתשומת לב גם בתנועות בנות זמנינו שיש אומרים שאבד עליהן הכלח אך אנו נכבדן לכבוד 100 שנה לתנועה הקיבוצית משהו מפי כותבי תולדותיה

אלכס ברזל

יצירת כל משטר של שתוף, פירושה: דחיית אי השוויון הטבעי שבין אדם כמקור רווחתם, ודחיית אי השוויון הנסיבתי, הנוצר בתהפוכות האירועים שבמציאויות השונות, של בני אדם במשך חייהם... הקבוץ הינו תנועה חברתית השתולה בתוך המציאות, ומשתמשת בכלים של הציוויליזציה אשר בה היא קיימת, ובהישגי הקדמה, כדי לחולל עולם טוב יותר... ליצירת אדם חדש...

כמה תקווה, כמה אמונה, כמה אנרגיה! אך ראוי להציב גם תמרור אזהרה שנוסיף ונבחן אותו במהלך לימודינו גם בפרקים הבאים. שינוי עשוי להיות מבורך, אמונה בתיקון מקדמת את האדם והאנושות, כל שינוי? ... ראו סגנון של יצירת האדם החדש ביצירה חדשה שלוקחת אותנו לימים אפלים ומשתמשת באותן מילים עצמן:

א מאיר, מעשה זכרון
תוכן החלום הנאצי היה יצירת אדם חדש וטבעי שיהיה נטול חיבור אוניברסאלי עם הזולת....

אי אפשר שלא לחתום את הוויכוח בין רבי עקיבא לטורנוסרופוס באנקדוטה מעוררת מחשבה:

על פי ביאור הר"ן למסכת נדרים דף נ עמ' ב

שהיה רבי עקיבא מקפחו [את טורנוסרופוס] במקראות בפני קיסר ומקנטרו בדברים. פעם אחת בא [טורנוסרופוס] לביתו סר וזעף. אמרה לו אשתו: מפני מה פניך זועפים? אמר לה: מפני רבי עקיבא שמקנטר אותי בכל יום בדברים. אמרה לו: א-להיהם של אלו שונא זמה הוא, תן לי רשות ואכשיל אותו בדבר עבירה. נתן לה רשות, ונתקשטה, והלכה לה אצל ר' עקיבא [רש"י: באתה אצלו וגילתה שוקה כנגדו]. כשראה רבי עקיבא אותה רק, שחק ובכה. אמרה לו: מהם שלושת הדברים הללו? אמר לה: שנים אפרש שלישי לא אפרש. רקקתי, על שבאת מטיפה סרוחה. בכיתי, על יופי זה שיבלה בארץ, והוא שחק, שצפה ברוח הקדש שעתידה להתגייר ולהינשא לו ולא רצה להודיעה. אמרה לו: כלום יש תשובה? אמר לה: הן. הלכה ונתגיירה ונשאת לו לרבי עקיבא והכניסה לו ממון הרבה...

האם זו אנקדוטה – או שמא תמצית הוויכוח הפילוסופי הלכה למעשה?
לסיכום ולהנחת תשתית לפרק הבא קראו בבקשה את פרק קטז בתהילים. נסו לחלקו לשני חלקים והעמידו בין שני החלקים וויכוח בסוגיית השינוי ומקורו.